

تحلیلی بر امنیت فضاهای عمومی شهر مورد: پارک‌های مناطق چهارگانه شهرداری قم

کرامت‌اله زیاری^۱، * علی مهدی^۲ و معصومه مهدیان بهنمیری^۳

^۱استاد تمام جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تهران، ^۲پژوهشگر دوره دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تهران، ^۳کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه گلستان
تاریخ دریافت: ۹۲/۴/۱؛ تاریخ پذیرش: ۹۲/۱۱/۲۹

چکیده

احساس امنیت، آرامش و آسودگی خاطری است که توجه به ابعاد مختلف آن می‌تواند ارتباطات و سرمایه‌های اجتماعی عظیمی که خود عاملی برای ثبات، آرامش و لذت از فضاهای عمومی شهری است را به وجود آورد. ولی امروزه به نظر می‌رسد که فضاهای عمومی شهر، مانند پارک‌های شهری که از مهم‌ترین عناصر این فضاها هستند - متأثر از برخی عوامل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، مشکلات بسیاری را برای امنیت شهروندان ایجاد کرده و در رشد آسیب‌های اجتماعی مؤثر بوده است. در همین ارتباط، پژوهش حاضر با روش اسنادی - میدانی، به بررسی موضوع امنیت در پارک‌های شهری مناطق چهارگانه‌ی شهر قم (محدوده پژوهش) پرداخته است و نتایج آن که با استفاده از پرسش‌نامه و با بهره‌گیری از نرم‌افزار Spss و آزمون‌های مختلفی چون آزمون Chi-square، Kruskal-Wallis و Spereaman به دست آمده، نشان می‌دهد که در مجموع متوسط میزان امنیت کل پارک‌های چهار منطقه‌ی شهر قم، ۳/۲۶ از ۵ است. از آنجایی که این میزان از عدد ۳ بالاتر است، می‌توان گفت که میزان امنیت در پارک‌های شهر، متوسط تا زیاد است. در این ارتباط میزان امنیت منطقه‌ی ۱، ۳/۷۹، منطقه‌ی ۲، ۲/۵۹، منطقه‌ی ۳، ۲/۸۱ و منطقه‌ی ۴، ۳/۸۳ می‌باشد. نتیجه‌ای که از ارقام یاد شده می‌توان گرفت، این است که بنا بر مجموع مطالعاتی که بر اساس فاکتورهای مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، قومی و... در مناطق مذکور صورت گرفته است، میزان احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری (پارک‌ها) در منطقه دو شهر قم، کم‌ترین میزان و میزان احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری (پارک‌ها) در منطقه چهار، بیشترین میزان را دارد.

واژه‌های کلیدی: امنیت شهری، فضاهای عمومی، پارک‌های شهری، شهر قم

مقدمه

طرح مسأله: به لحاظ سنت مطالعاتی در عرصه‌ی مطالعات شهری، مطالعه‌ی امنیت در شهر چندان محل توجه و در کانون بررسی‌ها نبوده است؛ به طوری که این موضوع در کنار حوزه جامعه‌شناسی انحراف‌ها و مسائل اجتماعی مورد توجه بوده و در کنار خود مسائلی چون رنج انسان‌ها، هدر رفت منابع اقتصادی، سرخوردگی شهروندان و وخامت کلی کیفیت زندگی شهری را به همراه دارد (بوآندیا، ۱۳۸۰: ۱۱). مقوله‌ی امنیت در « فضاهای عمومی شهر به عنوان فضاهایی مادی، با ابعاد اجتماعی و روان‌شناختی » (افروغ، ۱۳۷۷: ۱۸) به عنوان عناصر کانونی فعالیت‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی شهروندان (Alizadeh, 2007: 411)، جایگاه بسیار مهمی دارد که در صورت غفلت از آن‌ها، پیامدهای منفی بسیاری مانند تنزل در روابط اجتماعی، انکارناپذیر خواهد بود (Atkinson and 2005:179). (blandy,

امروزه در سراسر جهان توجه به نیازهای اساسی شهروندان در محیط‌های شهری و نیز توجه به رفع مشکلات و معضلات شهری از جمله کاهش ناهنجاری‌ها و افزایش امنیت در فضاهای عمومی، از مهم‌ترین مسائلی است که همواره مدیران، برنامه‌ریزان و طراحان شهری به آن توجه کرده‌اند. در بحث‌های مرتبط با این مقوله، فقط جنبه‌های انسانی مد نظر نیست بلکه عوامل محیطی نیز از گذشته‌های دور تأثیرگذار بوده است (زیاری و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۷؛ شکوهی، ۱۳۷۹: ۱۴۷).

به‌طور مشخص در نگاه برنامه‌ریزان شهری، پارک‌ها یکی از بارزترین فضاهای عمومی شهر و اجزای بسیار مهم بدنه شهری، انسانی و طبیعی هستند که بنابر ویژگی‌های سیستمی و نظام‌مند مکان‌یابی، نوع طراحی، دسترسی، روشنایی، ساخت جمعیتی و غیره می‌توانند در القاء یا عدم القای حس امنیت بسیار مؤثر واقع شوند. ولی امروزه چنین شرایطی با «تجمع افراد معتاد و بزه‌کار، درگیری بین آن‌ها که رفتارهای خطرناکی بویژه در فضاهای پرت پارک» (Gobster, 2002:156) از خود نشان می‌دهند، امکان دسترسی به این نیاز مبرم زندگی شهری را برای برخی شهروندان محدود نموده است. بعلاوه غالباً پارک‌ها در ساعاتی از شب و روز به‌طور محسوس خلوت می‌شود که در چنین فضایی آن چنان‌که جین جکوب^۱ نیز بیان می‌کند، احتمال بروز رفتار مجرمانه افزایش می‌یابد (Jackobs, 1981: 18).

در کنار موضوع خلوت بودن فضای پارک‌ها که زمینه‌ساز بروز ناامنی است، موضوع روشنایی این فضاهای عمومی در شب هنگام نیز بسیار مهم است؛ چرا که در ناامنی فضاهای شهری، کم نوری و دید کم، تأثیر زیادی دارد (Dick, 2008: 4). در مجموع بحث امنیت شهروندان در این فضاها، همواره یکی از موارد مهمی است که غالباً برای پلیس مشکلات زیادی را بوجود می‌آورد (Hiborn, 2009: 1)، زیرا

1-Jackobs

امروزه در کنار مسائلی چون افزایش جمعیت، بیکاری، فقر، مهاجرت، حاشیه‌نشینی، استرس‌ها، برهم خوردن تجانس فرهنگی و قومی به‌ویژه در شهرهای کشورهای در حال توسعه و... در غالب قسمت‌های مربوط به پارک نیز برنامه‌های امنیتی در نظر گرفته نمی‌شود (Abul malek and Maripan, 2009: 95). این مسأله منجر به ضعف ساختارهای امنیتی در کل شهر و فضاهای عمومی مانند پارک‌های شهری می‌شود. بنابراین با توجه به اهمیت و جایگاه بحث امنیت در عرصه‌های مختلف زندگی اجتماعی و عمومی به‌عنوان «مقوله بنیادی نیاز انسان» (صالحی، ۱۳۸۶: ۲۳) و این‌که فضاهای مورد مطالعه همواره بیانگر «فرهنگ شهری، زندگی روزمره و عمومی انسان‌ها هستند» (Walzer, 1986: 470)، مقاله حاضر در نظر دارد به بررسی وضعیت امنیت پارک‌های شهری در چهار منطقه‌ی شهر قم به‌عنوان یکی از شهرهای میلیونی، مهاج پذیر و نیز یکی از مهم‌ترین شهرهای فرهنگی - مذهبی ایران که باید با توجه به مسائل مختلف مذهبی و گردشگری، به مقوله امنیت در فضاهای شهری (عمومی) اهمیت دهد، بپردازد و میزان امنیت یا ناامنی در پارک‌های مورد مطالعه مناطق چهارگانه شهر را بررسی کند.

اهداف تحقیق

- دستیابی به شناخت کلی از وضعیت احساس امنیت شهروندان از حضور در پارک‌ها و فضاهای عمومی شهر.
- شناخت علت و یا عوامل وجود تفاوت‌های احتمالی در میزان احساس امنیت در فضاهای عمومی (پارک)، با توجه به شاخص‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و موقعیت فضایی مناطق چهارگانه.

مبانی نظری تحقیق

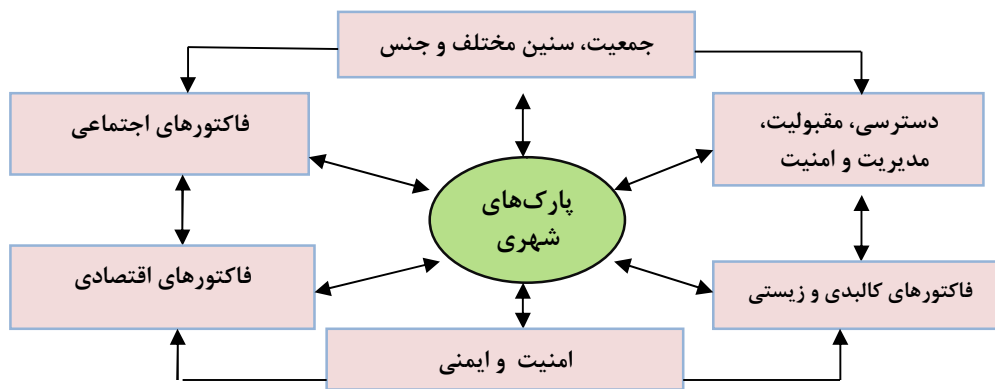
فضاهای عمومی شهری: تحقیقات نشان می‌دهد که مراکز و فضاهای عمومی در برابر جرم آسیب‌پذیر هستند و مؤلفه‌های مشخصه‌ی جرم در آن‌ها عبارتند از: عناصری در مراکز شهری نظیر مغازه‌ها، تئاتر، رستوران، پارک‌ها، ایستگاه‌های حمل و نقل عمومی و غیره. اصولاً موقعیت‌های تجاری و تفریحی بر امنیت، جرم و رفتار مجرمانه در سطوح پیرامون خود تأثیر می‌گذارند، همانطوری که این سطوح، قسمتی از پیاده‌روها و فضاهای خارجی خود را نیز هم‌رنگ می‌کنند (Bell, 1998: 11).

با توجه به رشد روزافزون جمعیت شهری در تمام دنیا و به تبع آن افزایش معضلات و مسائل شهری، آسیب‌شناسی مسائل شهری و رشته‌هایی که معضلات شهری را مطالعه قرار می‌دهند، اهمیت فوق‌العاده‌ای پیدا می‌کنند. بر این اساس قدمت و اهمیتی که شهر و شهرنشینی دارد، صاحبان قدرت و اندیشمندان هم‌هی قرون و اعصار را بر آن داشته تا بر جنبه‌های مختلف جسم و روح شهر درنگ

کنند و بکوشند قانون‌مندی‌های زندگی شهری را دریابند و بر پایه یافته‌های خود به برنامه‌ریزی شهری دست یازند (پیران، ۱۳۶۹: ۶۴).

از این نظر و با توجه به موضوع پژوهش، فضاهای عمومی شهری به عنوان بستر پژوهش در ارتباط با مقوله‌ی سنجش امنیت پارک‌های شهری، شامل باغ‌های عمومی، معابر یا گذرگاه‌ها، خیابان‌های سقف‌دار مانند بازار و سوق‌ها و مکان‌های تجاری به علاوه نهادهای اجتماعی به مفهوم شهری می‌باشد (Ardalan, 1980: 5). در این رابطه یکی از مهم‌ترین شرط‌هایی که نیاز هست تا یک فضای عمومی، فضای شهری تلقی شود، وجود تعامل و تقابل اجتماعی برای ایجاد ارتباطات عمومی در حوزه فعالیت در فضاهای همگانی است (Hiebert, 2005: 3) و پارک‌های شهری، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین فضاهای مورد بحث « با توجه به نقش انکارناپذیری که در ارتباطات جمعی، جنبه‌های مدنی، فرهنگی و کالبد زندگی شهری دارند » (Rangwala, 1998: 112)، نقش بی‌نظیری در تقابل و ساخت سرمایه‌های اجتماعی ایفا می‌کند (Rabare and et al., 2009: 19).

مجنونیان در تعریف پارک‌های شهری، به درختزارهای پراکنده، فضای باز و کف پوش چمن به‌صورت مصنوعی و یا طبیعی اشاره می‌کند که برای تفرج عامه مردم جا افتاده‌ترین شیوه به‌شمار رفته (۱۳۷۴: ۷۰) و غالباً محیط بسیار مناسبی نیز از حیث فعالیت‌های اجتماعی، آسایش، تفریح، و امور خانوادگی برای شهروندان فراهم می‌کنند (Bufington, 1997: 3).

شکل ۱- مدل مفهومی استفاده از پارک‌های شهری
(Rabare and et al., 2009:24)

امنیت: از دهه ۱۹۹۰ توجه روز افزونی به تحقیقات مربوط به امنیت و مکان در محافل علمی جهان صورت گرفت و مواردی مانند افزایش بزه‌کاری، استفاده از ابزارهای جدید در تحلیل فضایی جرم

مانند GIS به همواره تئوری‌های مکانی جرم در این زمینه، بیش از پیش مطالعه شد. از مهم‌ترین نگرش‌های جدید در این زمینه می‌توان به دیدگاه پنجره شکسته، سفر مجرمانه، کانون‌های جرم‌خیز، الگوی جرم، فضای مقاوم در برابر جرم، پیش‌گیری جرم از طریق طراحی محیط، فعالیت روزمره و انتخاب منطقی اشاره نمود که عموماً از دهه ۱۹۷۰ به بعد مطرح شده‌اند (تقوایی و همکاران، ۱۳۸۸: ۷).

در تعریف مفهوم امنیت، پژوهشگران در چارچوب واقع‌بینانه‌ای امنیت را در واژه‌های سیاسی و انتظامی تعریف کرده‌اند و به‌طور کلی به معنی حمایت از ارزش‌ها و مقابله با خطرها و دشمن است (Brownlow, 2004:586). همچنین منابع مختلف، تعاریف متفاوتی از امنیت ارائه کرده‌اند. فرهنگ معین امنیت را مصدر جعلی می‌داند که حاوی معانی‌ای چون ایمن شدن، در امان بودن و بی‌بیمی است (فرهنگ معین، ۱۳۶۰: ۳۵۴). فرهنگ عمید نیز امنیت را آرامش، آسودگی و ایمنی تعریف کرده است (فرهنگ عمید، ۱۳۴۵: ۱۳۸).

بدین ترتیب می‌توان امنیت را مترادف با در امان بودن، ایمنی، آرامش و آسودگی دانست که با ترس، بیم و هراس در تضاد کامل است. در واقع شرط لازم برای حیات و زندگی شهری، امنیت است و هرچه شهرها ضریب ایمنی بالاتری داشته باشند، میزان تعاملات و مناسبات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بیشتر خواهد بود و بالعکس هر چه ضریب ایمنی شهرها کمتر باشد، افراد در فضای رعب و وحشت قرار گرفته و سطح مراودات و مبادلات کاهش یافته و از نظر کیفی آسیب می‌بیند (نویدنیان، ۱۳۸۹: ۸۸). بنابراین امنیت و یا به تعبیر بهتر احساس امنیت، از نیازهای مهم هر فرد در زندگی اجتماعی برای دستیابی به آرامش، اطمینان و کیفیت مناسب زندگی است که در پژوهش حاضر موضوع امنیت در پارک‌ها به‌عنوان یکی از شاخص‌ترین فضاهای عمومی شهری بررسی می‌گردد.

روش و مواد تحقیق

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و روش تحقیق آن نیز - که بر پژوهش موردی استوار است، توصیفی - تحلیلی می‌باشد. در این راستا با هدف مطالعه و بررسی سطح امنیت موجود از دیدگاه شهروندان مناطق چهارگانه‌ی شهر قم (محدوده‌ی پژوهشی)، به مرور مبانی نظری مرتبط با موضوع، از روش کتابخانه‌ای و برای کسب داده‌های مورد نیاز از شهروندان (شهروندان حاضر در پارک) به شیوه‌ی پیمایش میدانی بهره گرفته شده است؛ بدین ترتیب که ۳۸۴ پرسش‌نامه بر اساس مدل کوکران در مدت سه ماه تابستان ۱۳۹۱، به‌صورت تصادفی در میان جامعه‌ی آماری مورد مطالعه در هر کدام از مناطق توزیع شد. برای این کار تیمی شانزده نفره از دانشجویان دانشگاه شهر قم تشکیل شد که در مطالعات دوره‌ای و منظم، به جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز از پارک‌های مناطق مورد مطالعه اقدام نمودند. پارک‌های مورد بررسی در این پژوهش به‌گونه‌ای انتخاب شده‌اند که فاصله‌ی مناسبی از یکدیگر داشته و در مجاورت و یا نزدیکی هم قرار نگیرند (جدول ۲)، به‌طوری‌که بتوان با توجه به مقیاس فاصله،

وضعیت موجود امنیت در این فضاها را تحت پوشش قرار داد. در مجموع از منطقه، شش پارک شهری (۲۴ پارک در کل مناطق) انتخاب گردید و پرسش‌نامه‌های طرح شده در میان افراد حاضر در پارک (به‌ویژه در عصر روزهای پنجشنبه به کمک خانواده‌ها) توزیع شد. در مرحله‌ی بعد، فرضیاتی درباره‌ی وضعیت امنیت پارک‌های منطقه تدوین گردید و در نهایت برای تحلیل و آنالیز داده‌های به‌دست آمده با استفاده از نرم‌افزار Spss و آزمون‌های مختلف، به تشریح وضعیت موجود منطقه از حیث میزان احساس امنیت از دیدگاه شهروندان پرداخته شده است. در این رابطه

$$\frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right)} \Rightarrow d = 0/05 \quad (t=1/96 \text{ با احتمال } 95 \text{ درصد}) \quad q = 0/5 \quad p = 0/5$$

جدول ۱- پارک‌های مورد مطالعه در مناطق چهارگانه شهر قم

منطقه	نام پارک	آدرس (خیابان یا نقطه اصلی)
۱	آزادگان	بلوار شهید محتشم کاشانی
	ناز	باجک
	هاشمی	بلوار محتشم کاشانی
	مهدی	۱۹ دی (فرهنگیان)
	بهاره	سمیه، کوی مخابرات
	اطلس	شهرک قائم
۲	فدک	شهرک ولیعصر
	نبوت	میدان نبوت
	حافظ	خیابان توحید میدان حافظ
	نرگس	امامزاده ابراهیم روبروی شهرداری
	۲۰متری مطهری	مطهری
	امام علی	بلوار کارگر - بعد از زیرگذر
۳	انصار	بلوار آزادگان - بلوار شهید صیاد شیرازی
	لاله	میدان ۷۲ تن
	چکاوک	شهرک امام حسن
	فرهنگسرای جوان	خاکفرج
	شهید فهمیده	۴۵ متری مدرس
	شهید بنیادی	امام موسی صدر
۴	علوی	جاده قدیم اصفهان
	گلباران	بنیاد
	ایثار	شهرک ایثار
	گلها	سالاریه
	خاطره	شهرک امام خمینی
	قمر بنی هاشم	شهرک شهید زین الدین

پارک‌های مورد مطالعه در مناطق چهارگانه شهر قم (تابستان ۱۳۹۱)

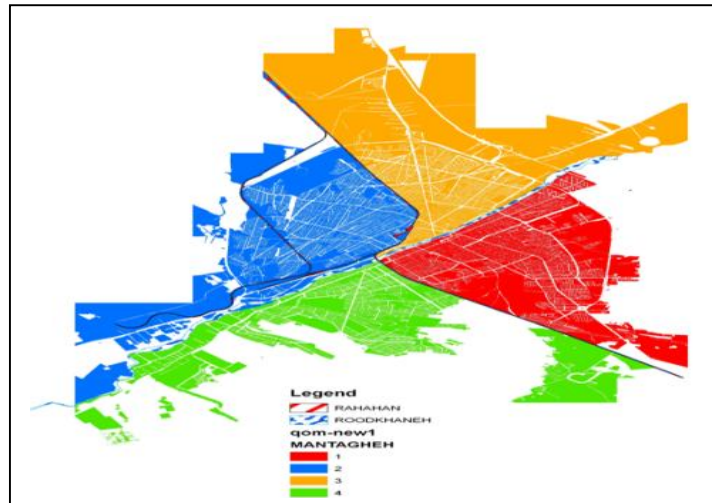
مأخذ: شهرداری قم، ۱۳۹۱

محدوده و قلمرو پژوهش: شهر قم ۰/۶۸ درصد از مساحت ایران را تشکیل داده است و موقعیت ارتباطی آن، به علت قرارگیری در مرکز فلات مرکزی ایران موجب شده تا به عنوان « مرکز ثقل جغرافیای ایران » مطرح گردد (فرید، ۱۳۶۸: ۳۶۵) و چهارمین شهر مهاجرپذیر کشور شناخته شود (سازمان مسکن و شهرسازی قم، ۱۳۷۷: ۲۲۰ و ۲۲۱). رشد جمعیت و افزایش شهرنشینی در شهر قم به ویژه پس از پیروزی انقلاب اسلامی از شدت بیش‌تری برخوردار شد، به طوری که از ۵۴۶۱۳۸ هزار نفر در سال ۱۳۸۵، به ۱۰۴۰۰۰۰ در سال ۱۳۹۰ رسید. پیامد چنین وضعیتی (ورود مهاجران و رشد جمعیت)، شکل‌گیری مناطق مختلف (۴ منطقه) در این شهر با ویژگی‌ها و ابعاد مختلف کیفیت زندگی، در میان مناطق و محلات مختلف چهارگانه شهر شده است.

جدول ۲. ویژگی‌های کلی مناطق چهارگانه شهر قم

منطقه	۱	۲	۳	۴
جمعیت	۲۸۲۰۰۰	۳۹۰۰۰۰	۲۳۸۰۰۰	۱۳۰۰۰
وسعت مناطق به هکتار	۴۵۱۸	۴۰۶۶	۴۱۵۶	۶۳۷۶
تراکم نفر در هر منطقه	۶۲،۴۱	۹۵،۹۱	۵۷،۲۶	۲۰،۳۸

مأخذ: شهرداری قم، ۱۳۹۱

شکل ۲. موقعیت مناطق چهارگانه شهر قم

مأخذ: (شهرداری قم، ۱۳۹۱)

یافته‌های پژوهش

ویژگی‌های عمومی سرپرست‌های خانوار: پرسش‌نامه‌ی تهیه شده برای سنجش امنیت پارک‌های شهری در سطح مناطق شهر قم، مشتمل بر بخش‌های مختلفی است که بخش ابتدایی آن به بررسی خصوصیات فردی جامعه‌ی مورد مطالعه می‌پردازد. شناخت این خصوصیات پایه (جدول ۳) می‌تواند تا حدودی وضعیت کیفیت زندگی افراد را که خود به‌صورت ضمنی گویای سطح احساس امنیت شهروندان خواهد بود، آشکار کند.

جدول ۳. اطلاعات اولیه از شهروندان در پارک‌های مورد مطالعه

اطلاعات اولیه از شهروندان حاضر در پارک‌های منطقه‌ی مورد مطالعه				
اصالت سرپرست خانوار	منطقه ۱ (درصد)	منطقه ۲ (درصد)	منطقه ۳ (درصد)	منطقه ۴ (درصد)
قمی (بومی)	۷۶/۵	۱۱	۱۴	۸۱
مهاجر شهری	۱۳	۶۷/۵	۵۹/۵	۱۱/۵
مهاجر روستایی	۱۰/۵	۲۱/۵	۲۶/۵	۷/۵
میزان تحصیلات سرپرست خانوار	منطقه ۱ (درصد)	منطقه ۲ (درصد)	منطقه ۳ (درصد)	منطقه ۴ (درصد)
بی‌سواد	۱۰	۱۹/۵	۲۲/۵	۱۰
ابتدایی	۱۷/۵	۲۱	۲۳	۱۳/۵
راهنمایی	۱۰/۵	۴۰	۳۵	۳۰/۵
متوسطه	۴۲/۵	۵	۱۲/۵	۳۲/۵
کارشناسی	۱۶	۷/۵	۵	۱۱
کارشناسی ارشد و بالاتر	۳/۵	۷	۲	۳/۵
شغل	منطقه ۱ (درصد)	منطقه ۲ (درصد)	منطقه ۳ (درصد)	منطقه ۴ (درصد)
کارمند دولتی	۳۲	۱۱	۱۰/۵	۲۷
کارگر روزمزد	۱۲/۵	۱۷/۵	۲۱	۹
دست فروش	۴	۲۳	۱۷	۸/۵
آزاد	۴۴	۴۱/۵	۴۶	۴۴
غیره	۷/۵	۸	۵/۵	۱۱/۵
میزان درآمد ماهانه	منطقه ۱ (درصد)	منطقه ۲ (درصد)	منطقه ۳ (درصد)	منطقه ۴ (درصد)
۱۰۰ تا ۲۰۰ هزار تومان	۱۳	۹/۵	۱۴	۱۲
۲۰۰ تا ۴۰۰ هزار تومان	۱۱	۴۰	۵۱	۱۴/۵
۴۰۰ تا ۷۰۰ هزار تومان	۵۷	۴۰/۵	۲۲	۴۶
۷۰۰ تا ۱ میلیون تومان	۱۱	۷	۸/۵	۱۷/۵
بیش از یک میلیون تومان	۸	۳	۴/۵	۱۰

مأخذ: نتایج حاصل از پرسش‌نامه، ۱۳۹۱

در مرحله اول از این مطالعات مشخص شد که نوعی جدایی‌گزینی اجتماعی در میان ساکنین چهار منطقه‌ی موجود شهر قم وجود دارد، به طوری که غالب شهروندان ساکن در مناطق یک و چهار را افراد بومی با وضعیت نسبتاً مناسب تحصیلی، شغلی و درآمدی تشکیل می‌دهد، در حالی که بیشتر شهروندان ساکن در مناطق دو و سه را افراد مهاجر و غیربومی با ریشه‌های مختلف شهری و روستایی از سایر مناطق کشور تشکیل می‌دهند که البته با وضعیت موجود سازمان فضایی، اجتماعی، فرهنگی به‌ویژه کالبدی مناطق نیز کاملاً تطابق دارد. ساکنین محلات مختلف متأثر از وضعیت اجتماعی و فرهنگی، به‌ویژه اقتصادی خود، رفتارها و حرکات خاصی را بروز می‌دهند که در نهایت انواع متفاوتی از کیفیت زندگی موجود در مناطق مختلف را تداعی می‌کند.

همچنین بازخورد فضایی این تفاوت‌ها، تحت تأثیر ساختارهای اجتماعی-اقتصادی که در مطالعات و مشاهدات میدانی از مناطق چهارگانه در طول دوره‌ی مطالعه نیز مشخص بود، وجود تعدادی محلات فقیرنشین در مناطق دو و سه به‌ویژه منطقه‌ی دو شهری قم است. این محلات که می‌توان آن‌ها را با عناوینی همچون محلات حاشیه‌نشین و سکونتگاه‌های غیررسمی نیز یاد نمود، همچنان که نتایج بسیاری از مطالعات در این زمینه نیز مشخص نموده است، همواره با مسائل بغرنجی چون فقر، کمبود امکانات و زیرساخت‌ها، فقدان دسترسی به منابع، تراکم بالا، محدودیت دسترسی به خدمات، سوء تغذیه و بیماری‌های واگیر (Chowdhury and Nrulamin, 2006: 531)، (Lall et al., 2008: 57)، (Ozener, 2010: 436)، (Asthana, 1995: 182)، (Semba et al., 2009: 387) شناخته می‌شوند که در کنار مسائل امنیتی، همواره یکی از مهم‌ترین معضلات مدیریت شهری در زمینه‌ی خدمات‌رسانی و حفظ و برقراری امنیت به شمار می‌روند.

اهداف و نحوه بهره‌برداری شهروندان از پارک‌های مورد مطالعه: برای دستیابی به اطلاعات اولیه از کم و کیف بهره‌برداری شهروندان از پارک‌های مورد مطالعه، بخشی از سؤالات پرسش‌نامه تحقیق، مربوط به نحوه، مدت زمان، مواقع و اهداف حضور شهروندان در پارک‌های مورد مطالعه است که در ادامه به بررسی و تحلیل آن‌ها پرداخته می‌شود.

جدول (۴) نشان می‌دهد که بیش‌تر شهروندان ساکن در منطقه‌ی یک، در ارتباط با موارد مورد بررسی شامل حضور در پارک‌ها در اوقات احساس خستگی، زمان بیکاری و جهت گذران اوقات فراغت، به صورت روزانه در پارک‌های موجود منطقه که در مجموع شامل ۴۲ پارک منطقه‌ای، ناحیه‌ای و در سطح واحد همسایگی است، حضور می‌یابند. موردی که قابل ذکر است، تفاوت حضور شهروندان منطقه در روزهای وسط هفته با روزهای پایانی آن است؛ در روزهای وسط هفته، شهروندان معمولاً با دوستان و یا به صورت انفرادی در پارک حضور می‌یابند ولی در روزهای پایانی به‌ویژه پنجشنبه‌ها، همراه با خانواده و یا اعضای فامیل از این فضاها استفاده می‌کنند.

جدول ۴. نحوه و مواقع حضور شهروندان در پارک‌های منطقه ۱

موانع حضور در پارک		نوع حضور در پارک (شهروندان منطقه ۱)						مجموع
		روزانه	هر چند روز	هفتگی	هر چند هفته	ماهانه	هر چند ماه	
در زمان احساس خستگی	تعداد	۵۲	۷۴	۲۰	۱۱	۰	۰	۱۵۷
	درصد	۱۳/۵	۱۹/۳	۵/۲	۲/۹	-	-	۴۰/۹
در زمان بیکاری	تعداد	۳۳	۲۰	۲۷	۰	۱۷	۰	۹۷
	درصد	۸/۶	۵/۲	۷/۰۳	-	۴/۴	-	۲۵/۲
به طور منظم در وقت فراغت	تعداد	۴۷	۲۴	۳۵	۰	۱۷	۷	۱۳۰
	درصد	۱۲/۲	۶/۲	۹/۱	-	۴/۴	۱/۸	۳۳/۸

مأخذ: نتایج حاصل از پرسش‌نامه، ۱۳۹۱

جدول ۵. نحوه و مواقع حضور شهروندان در پارک‌های منطقه ۲

موانع حضور در پارک		نوع حضور در پارک (شهروندان منطقه ۲)						مجموع
		روزانه	هر چند روز	هفتگی	هر چند هفته	ماهانه	هر چند ماه	
در زمان احساس خستگی	تعداد	۲۱	۷۸	۵۳	۳۱	۴۴	۸	۲۳۵
	درصد	۵/۴	۲۰/۳	۱/۳	۸/۰۷	۱۱/۴	۲/۰۸	۶۱/۲
در زمان بیکاری	تعداد	۳۷	۲۷	۲۸	۳۳	۶	۰	۱۳۱
	درصد	۹/۶	۴/۰۳	۷/۳	۸/۶	۱/۵	۰	۳۴/۱
به طور منظم در وقت فراغت	تعداد	۷	۲	۵	۴	۰	۰	۱۸
	درصد	۱/۸	۰/۵۲	۱/۳	۱/۰۴	۰	۰	۴/۷

مأخذ: نتایج حاصل از پرسش‌نامه، ۱۳۹۱

جدول (۵) نشان می‌دهد که بیش‌تر شهروندان منطقه‌ی ۲ (۶۱/۲ درصد) در زمان احساس خستگی، بی‌کاری و به‌طور منظم در وقت فراغت برای بهره‌گیری از فضا و امکانات پارک‌ها که در مجموع ۳۲ پارک در منطقه وجود دارد - در این اماکن حضور پیدا می‌کنند. بر همین اساس بیش‌تر شهروندان معمولاً به‌صورت هفتگی از پارک‌ها بهره می‌گیرند که بیش از ۶۱ درصد از آن‌ها معمولاً به صورت انفرادی و در مرتبه‌ی بعد با دوستان و آشنایان از فضای پارک‌ها استفاده می‌کنند.

جدول ۶: نحوه و مواقع حضور شهروندان در پارک‌های منطقه ۳

موانع حضور در پارک		نوع حضور در پارک (شهروندان منطقه ۳)						مجموع
		روزانه	هر چند روز	هفتگی	هر چند هفته	ماهانه	هر چند ماه	
در زمان احساس خستگی	تعداد	۲۴	۲۸	۳۱	۱۹	۴۴	۷	۱۴۳
	درصد	۶/۲	۷/۳	۸/۰۷	۴/۹	۱۱/۴	۱/۸	۳۷/۲
در زمان بیکاری	تعداد	۴۹	۵۰	۵۷	۲۷	۱۰	۰	۱۹۳
	درصد	۲/۷	۱۰/۱	۱۴/۸	۷/۰۳	۲/۶	-	۵۰/۲
به طور منظم در وقت فراغت	تعداد	۱۷	۱۴	۹	۶	۲	۰	۴۸
	درصد	۴/۴	۳/۶	۲/۴	۱/۵	۰/۰۵۲	-	۱۲/۵

مأخذ: نتایج حاصل از پرسشنامه، ۱۳۹۱

جدول (۶) در ارتباط با نوع حضور شهروندان منطقه‌ی ۳ در پارک‌ها نشان می‌دهد که نزدیک به ۵۰ درصد از شهروندان در زمان بیکاری از فضاهای پارک منطقه - که در مجموع دارای ۴۲ پارک منطقه‌ای، محلی و در سطح واحد همسایگی است استفاده کرده، غالباً نیز به صورت نامنظم و برنامه‌ریزی نشده در این فضاها حاضر می‌شوند.

جدول ۷: نحوه و مواقع حضور شهروندان در پارک‌های منطقه ۴

موانع حضور در پارک		نوع حضور در پارک (شهروندان منطقه ۴)						مجموع
		روزانه	هر چند روز	هفتگی	هر چند هفته	ماهانه	هر چند ماه	
در زمان احساس خستگی	تعداد	۴۸	۷۸	۱۹	۱۲	۴	۰	۱۶۱
	درصد	۱۲/۵	۲۰/۳	۵/۰	۳/۱	۱/۰۴	-	۴۱/۹
در زمان بیکاری	تعداد	۲۹	۱۸	۲۹	۷	۱۰	۰	۹۳
	درصد	۷/۵	۴/۷	۷/۵	۱/۹	۲/۶	-	۲۴/۲
به طور منظم در وقت فراغت	تعداد	۴۵	۲۶	۳۰	۷	۱۵	۷	۱۳۰
	درصد	۱۱/۷	۶/۸	۷/۸	۱۸/۲	۳/۹	۱/۸	۳۳/۸

مأخذ: نتایج حاصل از پرسشنامه، ۱۳۹۱

جدول (۷) نیز در ارتباط با نوع حضور شهروندان منطقه ۴ - به‌عنوان یکی از مناطقی که به همراه منطقه ۱، بیش‌ترین شهروند بومی و نیز ثبات نسبی وضعیت اجتماعی و فرهنگی را دارد - نشان

می‌دهد که بیش‌تر شهروندان هنگام احساس خستگی در فضای پارک‌های منطقه - که در مجموع دارای ۵۴ پارک منطقه‌ای، محله‌ای و در سطح واحد همسایگی است - حضور می‌یابند.

بررسی وضعیت امنیت در پارک‌های مورد مطالعه: در این قسمت از پژوهش به تحلیل میزان امنیت در پارک‌های مورد مطالعه در مناطق چهارگانه نظر، تبیین وضع موجود و نگاه شهروندان به این مسأله پرداخته می‌شود.

جدول ۸. تجربه جرایم بزه‌کارانه شهروندان در پارک‌های مورد مطالعه

آیا در گذشته‌های نزدیک (۱ الی ۲ ماه گذشته) شاهد وقوع جرایم بزه‌کارانه در مورد خود و یا دیگران در پارک بوده‌اید؟							
منطقه ۱	بلی	تعداد	۱۴۷	منطقه ۳	بلی	تعداد	۲۹۷
		درصد	۳۸/۳			درصد	۷۷/۴
	خیر	تعداد	۲۳۷		خیر	تعداد	۸۷
		درصد	۶۱/۷			درصد	۲۲/۶
منطقه ۲	بلی	تعداد	۳۱۲	منطقه ۴	بلی	تعداد	۱۳۱
		درصد	۸۱/۲۵			درصد	۳۴/۱
	خیر	تعداد	۷۲		خیر	تعداد	۲۵۳
		درصد	۱۸/۷۵			درصد	۶۵/۸

مأخذ: نتایج حاصل از پرسش‌نامه، ۱۳۹۱

جدول ۹. میزان احساس امنیت شهروندان در پارک‌ها، به تفکیک مناطق

تا چه اندازه از حضور در پارک احساس امنیت می‌کنید؟		درصد	تا چه اندازه از حضور در پارک احساس امنیت می‌کنید؟		درصد
منطقه ۱	خیلی زیاد	۳۳	منطقه ۳	خیلی زیاد	۱۳/۶
	زیاد	۳۹		زیاد	۲۱/۸
	متوسط	۱۱		متوسط	۱۷
	کم	۸		کم	۲۸/۲
	خیلی کم	۹		خیلی کم	۱۹/۴
منطقه ۲	خیلی زیاد	۱۱	منطقه ۴	خیلی زیاد	۸,۳۳
	زیاد	۱۲/۵		زیاد	۳۹
	متوسط	۲۰/۵		متوسط	۱۲
	کم	۳۷		کم	۷/۲
	خیلی کم	۱۹		خیلی کم	۸

مأخذ: نتایج حاصل از پرسش‌نامه، ۱۳۹۱

جدول ۱۰. اولویت‌بندی جرایم بزه‌کارانه‌ی شهروندان در پارک‌های مورد مطالعه بر اساس میزان رخداد

ردیف	جرایم بزه‌کارانه		اولویت‌ها	اولویت اول	تعداد جمع	جمع درصد
	تعداد	درصد				
منطقه ۱	دزدی	تعداد	۴۱	مصرف و توزیع مواد مخدر	۳۸۴	٪۱۰۰
		درصد	۱۰/۷			
	مصرف و توزیع مواد مخدر	تعداد	۲۱۵			
		درصد	٪۵۶			
	مزاحمت ناموسی	تعداد	۶۹			
		درصد	۱۷/۹			
	درگیری و نزاع	تعداد	۵۹			
درصد		۱۵/۴				
منطقه ۲	دزدی	تعداد	۷۲	مصرف و توزیع مواد مخدر	۳۸۴	٪۱۰۰
		درصد	۱۸/۷			
	مصرف و توزیع مواد مخدر	تعداد	۱۲۸			
		درصد	۳۳/۳			
	مزاحمت ناموسی	تعداد	۶۸			
		درصد	۱۷/۷			
	درگیری و نزاع	تعداد	۱۱۶			
درصد		۳۰/۲				
منطقه ۳	دزدی	تعداد	۲۵	مصرف و توزیع مواد مخدر	۳۸۴	٪۱۰۰
		درصد	۶/۵			
	مصرف و توزیع مواد مخدر	تعداد	۲۱۷			
		درصد	۵۶/۵			
	مزاحمت ناموسی	تعداد	۴۱			
		درصد	۱۰/۷			
	درگیری و نزاع	تعداد	۱۰۱			
درصد		۲۰/۳				
منطقه ۴	دزدی	تعداد	۶۰	مصرف و توزیع مواد مخدر	۳۸۴	٪۱۰۰
		درصد	۱۴/۶			
	مصرف و توزیع مواد مخدر	تعداد	۲۱۰			
		درصد	۵۴/۷			
	مزاحمت ناموسی	تعداد	۷۷			
		درصد	۲۰/۰۵			
	درگیری و نزاع	تعداد	۳۷			
درصد		۶/۹				

مأخذ: نتایج حاصل از پرسشنامه، ۱۳۹۱

چنان‌که از جدول (۱۰) مشخص است در هر چهار منطقه، شهروندان مورد مطالعه، مهم‌ترین اولویت احساس ناامنی خانواده‌ها و یا افراد استفاده‌کننده از پارک‌ها را به وضعیت بسیار نامناسب و متأثرکننده‌ی توزیع و مصرف مواد مخدر ارتباط داده‌اند. بسیاری از خانوارهای مورد مطالعه در مصاحبه با نگارندگان، یکی از موارد بسیار نگران‌کننده در این زمینه را ورود نوجوانان و حتی کودکان کم سن و سال به این وادی می‌دانند که در آینده تبعات بسیار خطرناکی را برای جامعه و خانواده‌ها به همراه خواهد داشت. در کنار این مقوله‌ی قابل تأمل، توزیع و مصرف آشکار و بدون کم‌ترین مزاحمت و یا منعی از سوی دستگاه‌های انتظامی را که همواره باید برای ایجاد نظم و امنیت اجتماعی، پیش‌قدم بوده و تلاش کنند، یکی دیگر از مهم‌ترین موارد تهدید امنیت عمومی و اجتماعی پارک‌های مورد استفاده‌ی خود می‌دانند؛ به‌طوری‌که گزارش شده بارها افرادی که به دلیل مصرف و یا توزیع مواد مخدر بازداشت شده‌اند، خیلی زود آزاد شده و دوباره فعالیت‌های ناهنجار خود را آغاز کرده‌اند.

در این زمینه تقریباً شهروندان هر چهار منطقه، نسبت به عملکرد نیروی انتظامی در جمع‌آوری افراد معتاد و عوامل پخش آن از سطح فضاهای عمومی معترض بوده و خواستار برخورد جدی‌تر مأموران با این معضل شده‌اند. نظریه‌های جامعه‌شناختی که به بررسی ساختارهای اجتماعی و رفتار اجتماعی می‌پردازند، بدین نکته اشاره می‌کنند که مصرف مواد مخدر و گرایش به آن، محصول وضعیت‌ها و روابط است که در نهایت باعث ناامیدی، ناکامی، محرومیت و از خود بیگانگی می‌شود (آبادینسکی، ۱۳۸۲: ۱۰).

اولویت دوم عوامل ایجاد ناامنی در پارک‌ها از نظر شهروندان در مناطق دو و سه، درگیری و نزاع است. نتایج جالبی که در این زمینه به‌دست آمد، بیانگر وجود درصد بالایی از قومیت‌ها (ترک، کرد، لر، فارس، قورچانی، لک، افغانی، عرب و ...) در این مناطق به‌ویژه منطقه‌ی دو می‌باشد که موجب بروز ساختار اجتماعی بسیار متخلخل و ناهمگون به لحاظ اجتماعی- فرهنگی شده است که در بسیاری از موارد، همین عوامل زمینه‌ساز درگیری‌های دسته جمعی و ناامنی‌های گسترده، به‌ویژه در فضاهای عمومی مورد استفاده مردم در مناطق مذکور می‌شود. رویکردهای جامعه‌شناسانه در این‌باره اعتقاد دارند که نمی‌توان امنیت را بدون ارتباط با بستر اجتماعی آن تحلیل کرد. امنیت را باید به عنوان یک متغیر وابسته که با توجه به متن آن معنا می‌دهد، در نظر داشت. از این منظر، امنیت فرآیندی اجتماعی ارزیابی می‌گردد که متناسب با تحول متن آن تغییر می‌یابد. به عبارت دیگر امنیت را بدون منظر اجتماعی نمی‌توان فهمید (افتخاری، ۱۳۸۰: ۴۵).

بنابراین وقتی به متن مناطق دو و سه شهر قم که از نظر بسیاری از شهروندان، فضاهای عمومی ناامنی دارد، وارد شویم، با بستر اجتماعی بیماری مواجه می‌شویم که به‌علت نارسایی‌های شدید فرهنگی، قومی و تعصبات نابجای زبانی و اعتقادی، زمینه‌ساز بروز بسیاری از ناهنجاری‌ها، درگیری‌ها و

نامی‌های موجود در دو منطقه‌ی مذکور به‌ویژه در فضاهای عمومی (پارک‌ها) می‌شوند. این نکته ضروری است که پارک‌های نبوت، حافظ و نرگس از این نظر وضعیت نامناسب‌تری نسبت به سایر پارک‌ها دارند. همچنین در دو منطقه دیگر یعنی مناطق یک و چهار، مزاحمت برای نوامیس به‌عنوان اولویت دوم نامنی شناخته شده است که این موضوع از نظر شهروندان مناطق مذکور، ریشه در مسائلی همچون افزایش بی‌بندوباری، کاهش اعتقادات مذهبی و عدم توجه مناسب والدین به تربیت و نظارت صحیح بر اعمال و رفتار فرزندان خود دارد.

با توجه به شناخت نگارندگان از مناطق مورد مطالعه، به نظر می‌رسد بیان احساس نامنی در پاره‌ای از موارد از سوی شهروندان منطقه همراه با اغراق و بزرگ‌نمایی است. به‌طوری که مطمئناً شهروندان از بروز جرایم بزه‌کارانه‌ی یادشده در پارک‌ها ناراضی هستند ولی شرایط و سطح رخداد جرایم به‌گونه‌ای نیست که شهروندان از حضور در پارک‌ها احساس نامنی شدید و جانی کنند. این موضوع می‌تواند به اقدامات صورت گرفته در پارک‌ها از قبیل نظارت ارگان‌های مسئول و... مرتبط باشد که جزء عوامل تأثیرگذار در میزان امنیت پارک‌ها است که در ادامه بررسی و تحلیل می‌شود.

تحلیل فضایی و ارتباط مکانی امنیت در پارک‌های مناطق چهارگانه: پیش از پرداختن به فرضیات پژوهش و آزمون آن‌ها، به مقوله‌ی ارتباط فضایی و جایگاه مکانی پارک‌های مورد مطالعه با موضوع امنیت، به عنوان یکی از مواد بسیار مهم و تأییدکننده در امر برخورداری از کیفیت زندگی مناسب و ابعاد گسترده‌ی آن همچون امنیت پرداخته می‌شود. مسلماً یکی از مهم‌ترین مواردی که در این زمینه باید بدان توجه شود «پایگاه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی افراد است که آنان را در نقطه خاصی از شهر اسکان می‌دهد و یا توانایی آن‌ها در برخورداری از شاخص‌های سلامت، امنیت، کیفیت زندگی مناسب و استفاده از خدمات شهری مختلف را تعیین می‌کند» (مهدی، ۱۳۹۰: ۱۱۶).

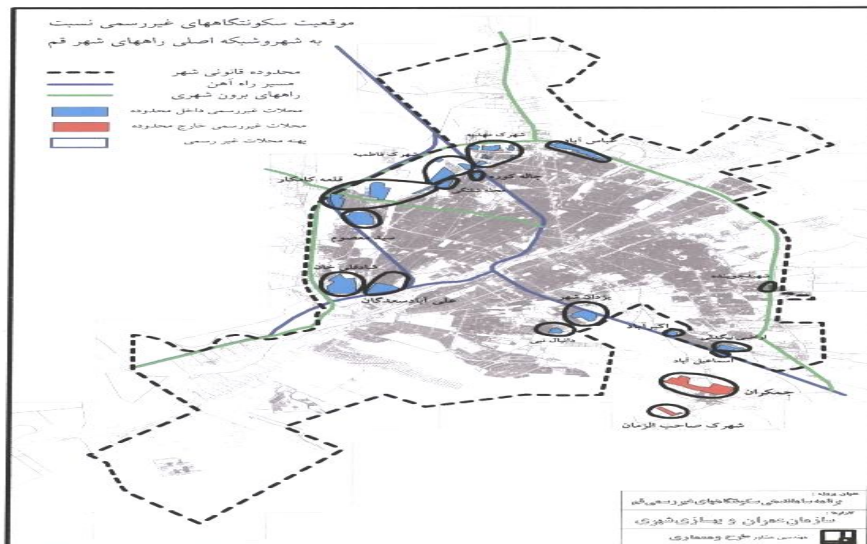
بنابراین نگارندگان بر این اعتقاد هستند که با نظر به یافته‌های پیشین این تحقیق در بررسی وضعیت عمومی جامعه‌ی آماری و با توجه به اهمیت مسائل اقتصادی و اجتماعی در برخورداری از کیفیت زندگی مختلف، توجه به ابعاد فضایی و مکانی پارک‌های مورد بررسی و ارتباط آن با مسأله‌ی امنیت، از موضوعات محوری است که باید مورد توجه توأم قرار گیرد. بر این اساس با توجه به مطالعات میدانی و شناخت پارک‌های هدف و نیز وضعیت موجود اقتصادی و اجتماعی شهروندان مناطق چهارگانه‌ی شهر قم، تحلیل فضایی و ارتباط مکانی امنیت در پارک‌های مناطق چهارگانه این شهر را می‌توان در نگاه ذیل بیان کرد. در نگاه اول، ساختار فضایی، فرم شکل‌گیری، کیفیت بصری، نوع طراحی فیزیکی مناطق دو و سه شهر قم بسیار به هم شبیه است و در عین حال وضعیت اقتصادی و فرهنگی مشابهی نیز دارد که البته این شرایط در منطقه‌ی دو کمی بدتر از منطقه‌ی سه است. از منظر تاریخی نیز عمر بسیاری از محلات این دو منطقه، کوتاه بوده و بسیاری از آن‌ها به‌ویژه بعد از اصلاحات ارضی

دهه ۱۳۴۰ با مهاجرت به این محلات، باعث شکل‌گیری آن‌ها شده‌اند که نتیجه‌ی عینی آن، رشد و نمو محلات فقیر و حاشیه‌نشین در سطح این دو منطقه است (شکل ۳).

بازخورد چنین وضعیتی در این دو منطقه که در مرحله‌ی اول بر زندگی شخصی و خانوادگی آن‌ها اثر می‌گذارد، در گام بعدی، بر سطوح کلان زندگی مانند جامعه نیز تأثیرگذار بوده است؛ به‌طوری‌که پارک‌های مجاور و یا نزدیک به محلات فقیر و حاشیه‌نشین شهر، با توجه به فقر موجود، بیکاری، روحیه‌ی خشونت طلبی و... بسیار بیش‌تر در معرض ناامنی مانند ارتکاب به سرقت، درگیری، زورگیری، مزاحمت برای نوامیس و... قرار می‌گیرند. پارک‌های نبوت، نرگس و حافظ در منطقه‌ی دو، پارک‌های انصار، چکاوک و شهید بنیادی در منطقه‌ی سه، از جمله پارک‌های مورد اشاره است که با توجه به نامناسب بودن کیفیت مکانی و برخورداری از موقعیت فضایی به‌ویژه به علت همجواری با محلات فقیرنشین، در احساس امنیت در استفاده شهروندان ساکن در آن از فضاهای عمومی، با چالش‌های مشخصی روبه‌رو است که نتایج تفصیلی یافته‌ها در این زمینه در ادامه بیان شده است. این وضعیت در مناطق یک و چهار متفاوت است. ساختار فضایی این محلات، ارتباطات مکانی عناصر شهری و نیز پایگاه اقتصادی و اجتماعی شهروندان در دو منطقه منجر شده که پارک‌های موجود در این مناطق، با تأثیرپذیری از فاکتورهای مذکور، کیفیت بهتری به‌ویژه از نظر تأمین امنیت برای کاربران آن داشته باشد.

در نگاه تاریخی به این دو منطقه در قیاس با مناطق دو و سه، متوجه می‌شویم که مناطق یک و چهار با توجه به اصالت ساکنین، پایگاه مناسب اقتصادی و اجتماعی، برخورداری از ساختار مناسب کالبدی و طراحی، وضعیت نسبتاً مناسبی دارد که در مجموع منجر به بروز وضعیت کیفی مناسب امنیت در پارک‌های این دو منطقه شده که نمود عینی این احساس را می‌توان امروزه در پارک‌هایی نظیر پارک ناز، هاشمی، بهاره و مهدوی در منطقه‌ی یک و همچنین پارک‌هایی چون گلباران، گل‌ها و اینار در منطقه‌ی چهار مشاهده نمود. در مجموع با توجه به اهمیت تحلیل فضایی موضوع مورد پژوهش می‌توان ادعان داشت که میزان احساس امنیت در میان کاربران پارک‌های مناطق دو و سه با توجه به تداخل جمعیتی بالا، مهاجرنشین، فقر نسبی موجود، هم‌جواری با برخی محلات حاشیه‌نشین و...، وضعیت نامناسب‌تری نسبت به پارک‌های مناطق چهار و یک دارد.

شکل ۳. پراکندگی محلّات حاشیه‌نشین در شهر قم
 مأخذ: سازمان عمران و به‌سازی (مهندسیین مشاور طرح و معماری)

بررسی و اثبات فرضیات

الف) «به نظر می‌رسد میزان احساس امنیت شهروندان در پارک‌ها در میان مناطق چهارگانه متفاوت است»

برای آزمون فرضیه فوق از آزمون کروسکال والیس (Kruskal-Wallis H) استفاده شده است. طبق جدول (۱۱)، مقدار آزمون χ^2 (۲۵۶/۰۲۰) در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ معنی‌دار است. بنابراین به لحاظ آماری در میزان امنیت شهروندان در پارک‌های مناطق مختلف، تفاوت وجود دارد.

جدول ۱۱. نتایج حاصل از آزمون کروسکال والیس سنجش معناداری تفاوت احساس امنیت در میان مناطق چهارگانه

Sig معنی‌داری	درجه آزادی df	آماره χ^2	تفاوت احساس امنیت در پارک در میان مناطق چهارگانه
<۰/۰۰۱	۳	۲۵۶/۰۲۰	

مأخذ: نتایج حاصل از پرسش‌نامه، ۱۳۹۱

با توجه به این که فرضیه در این آزمون بدون جهت است، برای تفهیم بهتر موضوع می توان از جدول ۹ که در مباحث قبل به آن اشاره شد، استفاده کرد.

همان طوری که از جدول (۹) مشخص است، میزان احساس امنیت شهروندان در پارک های منطقه ۲، پایین تر از احساس امنیت آن ها در پارک های منطقه ۱ و ۴ است. در واقع این داده ها بیانگر این واقعیت است که شهروندان در پارک های منطقه ۱ و ۴ احساس امنیت بیش تری نسبت به پارک های منطقه ۲ می کنند. در حالی که میزان احساس امنیت شهروندان در پارک های منطقه ۲ اختلاف کمی با پارک های منطقه ۳ دارد. در تأیید نتیجه ی آزمون فوق و بنابر آنچه از مطالعات میدانی در نواحی چهارگانه ی منطقه مشخص شده است، می توان گفت که در مناطق ۲ و ۳ به دلیل وجود محلات متعدد فقیر و حاشیه نشین نسبت به سایر مناطق شهر و وضعیت بفرنج مالی، اقتصادی، فرهنگی به ویژه عدم تجانس جمعیتی و قومی حاشیه نشینان که حاصل تجمع گروه های ناهمگون از نظر باورهای اجتماعی، عقیدتی، سنتی، مذهبی در محلات مختلف منطقه است، همواره با برخوردهای فیزیکی، نزاع دسته جمعی، کشمکش های قومی و در نهایت سلب امنیت اجتماعی در این منطقه همراه است.

این عوامل به شدت، امنیت پارک های موجود در منطقه ۲ و ۳ را مطابق با نظر شهروندان منطقه تحت تأثیر قرار داده و منجر شده تا شهروندان رضایت چندانی از حضور در این فضاها نداشته باشند. درباره ی وضعیت موجود منطقه ی دو باید اشاره شود که امروزه بیش ترین محلات فقیر و حاشیه نشین در شهر قم در منطقه ی دو و در همین نواحی مذکور از این منطقه قرار دارد. مشاهدات صورت گرفته از این شهر بیانگر این حقیقت است که «گسترش فقر، جرم، ناامنی، ناهنجاری مختلف (با توجه به بسترهای نامناسب اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی ساکنین این محلات) و در نهایت بروز مشکلات فراوان برای مدیریت شهری» (Al-Ahmadi et al., 2009:80)، از بارزترین ویژگی این گونه مناطق است که در نهایت، مسلماً منجر به کاهش کیفیت زندگی از ابعاد مختلف، به ویژه مقوله امنیت در فضاهای شهری از جمله پارک های موجود در سطح منطقه خواهد شد.

ب) «به نظر می رسد میزان احساس امنیت شهروندان در پارک های مناطق چهارگانه بر حسب جنسیت افراد متفاوت است»

گاه موضوع تفاوت های جنسیتی نیز در میزان احساس امنیت مؤثر است، به طوری که زنان بسیار کم تر از مردان در چنین فضاهایی احساس امنیت می کنند (More, 1989:1). یکی از فرضیه های طرح شده، به بررسی همین موضوع در پارک های منطقه می پردازد. با توجه به توزیع داده ها در جدول (۱۲)، میزان احساس امنیت زنان در پارک ها کم تر از مردان است. همان طوری که جدول (۱۲) نشان می دهد،

میانگین احساس امنیت در بین مردان در پارک‌ها (با ۳/۵۱ از ۵) از میانگین احساس امنیت در بین زنان (با ۳/۰۲ از ۵) بیش‌تر است.

برای آزمون این فرضیه از آزمون مان-ویتنی^۱ استفاده شده است. با استناد به مقدار آزمون Z (۶/۷۵۹) که در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۵ معنی‌دار است، باید گفت که با اطمینان ۰/۹۵ به لحاظ آماری تفاوت میزان امنیت در پارک‌ها در بین زنان و مردان معنی‌دار است. یعنی میزان امنیت در پارک‌ها در بین زنان و مردان متفاوت است. این نتیجه دلالت بر تأیید فرض H_1 تحقیق مبنی بر تفاوت میزان احساس امنیت شهروندان در پارک‌های مناطق چهارگانه برحسب جنسیت افراد و در مقابل رد فرض H_0 تحقیق مبنی بر متفاوت نبودن میزان احساس امنیت شهروندان در پارک‌های مناطق چهارگانه بر حسب جنسیت افراد دارد.

جدول ۱۲. بررسی رابطه میان جنسیت و احساس امنیت در پارک‌های مناطق چهارگانه شهر قم

کل	زن	مرد	احساس امنیت	
			جنس	
۲۱۳	۱۲۸	۸۵	فراوانی	بسیار کم
۱۳/۹	۶۰/۱	۳۹/۹	درصد	
۳۰۸	۲۱۸	۹۰	فراوانی	کم
۲۰/۱	۲۷/۴	۱۲/۱	درصد	
۲۳۱	۱۰۹	۱۲۲	فراوانی	متوسط
۱۵	۱۳/۷	۳۳/۵	درصد	
۴۳۲	۱۸۴	۲۴۸	فراوانی	زیاد
۲۸/۱	۲۳/۱	۳۳/۵	درصد	
۳۵۲	۱۵۶	۱۹۶	فراوانی	بسیار زیاد
۲۲/۹	۱۹/۶	۲۶/۵	درصد	
۱۵۳۶	۷۹۵	۷۴۱	فراوانی	کل
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد	
۵ از ۳/۲۶	۵ از ۳/۰۲	۵ از ۳/۵۱	میانگین احساس امنیت	

مأخذ: نتایج حاصل از پرسش‌نامه، ۱۳۹۱

در تفسیر نتایج آزمون مان ویتنی، علاوه بر تعیین معنی‌داری تفاوت یا عدم تفاوت میزان احساس امنیت در بین مردان و زنان، می‌توانیم پی ببریم که میزان امنیت در کدام‌یک از این دو جنسیت بیش‌تر و در کدام‌یک کم‌تر است. برای این منظور می‌توانیم از نتایج جدول اول استفاده کنیم.

طبق نتایج این جدول، میانگین رتبه امنیت مردان (۸۴۵/۷۹) بیش‌تر از میزان آن در بین زنان (۶۹۶/۴۶) است. یکی از مهم‌ترین دلایل آن، ایجاد مزاحمت برای زنان به‌ویژه پس از تاریکی شب است که در کنار موارد دیگر چون ضعف قوای جسمانی، ترس و دلهره‌ی ذاتی در میان زنان، نبودن فضاهای مناسب تفریحی زنانه و در نهایت ضعف نظارت و کنترل پلیس و ارگان‌های امنیتی موجب شده که در مجموع زنان احساس امنیتی کم‌تری نسبت به مردان داشته باشند. از جمله نکات قابل توجه در مورد میانگین احساس امنیت بین مرد و زن این است که در هر دو جنس، احساس امنیت در پارک‌ها در کل شهر بالاتر از حد متوسط است که این نشان‌دهنده احساس امنیت متوسط تا بالای شهروندان در پارک‌های موجود در سطح شهر می‌باشد.

جدول ۱۳. میانگین رتبه میزان احساس امنیت بر حسب جنسیت

Sum of Rank	Mean Rank	N	جنسیت	میزان احساس امنیت
۶۲۶۷۳۰/۰۰	۸۴۵/۷۹	۷۴۱	مرد	
۵۵۳۶۸۶/۰۰	۶۹۶/۴۶	۷۹۵	زن	
-	-	۱۵۳۶	کل	

مأخذ: نتایج حاصل از پرسش‌نامه، ۱۳۹۱

جدول ۱۴. سنجش معناداری تفاوت میزان احساس امنیت در پارک‌ها بر حسب جنسیت با استفاده از آزمون مان ویتنی

Sig معنی‌داری	z	Wilcoxon W	آماره Mann-Whitney U	تفاوت میزان احساس امنیت در پارک‌ها بر حسب جنسیت
<۰/۰۰۱	۶/۷۵۹	۵۵۳۶۸۶,۰۰	۲۳۷۲۷۶,۰۰	

مأخذ: نتایج حاصل از پرسش‌نامه، ۱۳۹۱

ج) «به نظر می‌رسد میزان احساس امنیت شهروندان در پارک‌های مناطق بر حسب سن متفاوت است»

مقایسه میانگین احساس امنیت در بین گروه‌های سنی (کم‌تر از ۳۰ سال، بین ۳۱ تا ۴۵ سال، بین ۴۶ تا ۶۰ سال و ۶۱ سال به بالا) نیز نشان می‌دهد که گروه سنی کم‌تر از ۳۰ سال با میانگین ۲/۳۳ از ۵ نسبت به گروه‌های سنی دیگر احساس امنیت کم‌تری دارد و احساس ناامنی شهروندانی که در این

گروه سنی قرار دارند در منطقه ۲ به دلیل وجود جرایم فراوان در پارک‌های شهر، بیش‌تر از سایر مناطق شهری است. در مقابل گروه سنی ۴۶-۶۰ سال بیش‌ترین احساس امنیت (۳/۴۴ از ۵) را به علت با تجربگی، درایت و صبر و حوصله‌ی زیاد در برابر مشکلات موجود در پارک‌های منطقه داشته‌اند. نتایج حاصل از آزمون خی دو ($\text{Chi Square}=214/102$) که در سطح معناداری ($\text{Sig}: <0/001$) است، نشان می‌دهد که میزان احساس امنیت در پارک‌ها در بین سنین مختلف متفاوت است، به گونه‌ای که احساس امنیت گروه سنی جوان، کم‌تر از گروه سنی میان‌سال و بالاتر است.

جدول ۱۵. سنجش معناداری تفاوت احساس امنیت در پارک بر حسب سن با استفاده از آزمون کروسکال والیس

تفاوت احساس امنیت در پارک	آماره chi-square	درجه آزادی df	سطح معنی داری Sig
بر حسب سن	۲۱۴/۱۰۲	۳	<0/001

مأخذ: نتایج حاصل از پرسشنامه، ۱۳۹۱

د) «به نظر می‌رسد میزان احساس امنیت شهروندان در پارک‌های مناطق بر حسب تحصیلات متفاوت است».

با توجه به توزیع داده‌ها و میانگین احساس امنیت در پارک‌های مناطق، میزان امنیت در بین شهروندان با تحصیلات فوق دیپلم و لیسانس (۳/۵۹ از ۵) از سایر گروه‌ها بیش‌تر است. مقایسه‌ی میانگین احساس امنیت به تفکیک میزان تحصیلات نیز نشان می‌دهد که پاسخ‌گویان با تحصیلات فوق دیپلم و لیسانس بیشترین و پاسخ‌گویان با تحصیلات فوق لیسانس و بالاتر کمترین امنیت (۲/۸۷ از ۵) را در پارک‌های شهر داشته‌اند. نتایج حاصل از آزمون خی دو ($\text{Chi Square}=223/603$) که در سطح معناداری ($\text{Sig}: 0/003$) است، نشان می‌دهد که میزان احساس امنیت در پارک‌ها در بین پاسخ‌گویان با تحصیلات مختلف متفاوت است.

زمانی که به وضعیت تحصیلی افراد در مناطق چهارگانه‌ی شهر مراجعه شود، مشخص خواهد شد که وضعیت تحصیلی افراد در مناطق دو و سه نسبت به دو منطقه دیگر، شرایط نامناسب‌تری دارد، به طوری که در حال حاضر بالاترین آمار بی‌سوادی و کم‌سوادی به ترتیب مربوط به مناطق سه و دو و نیز بالاترین آمار باسوادی، به ترتیب مربوط به مناطق چهار و یک است. بنابراین با توجه به نتیجه آزمون‌های فوق و با توجه به وضعیت تحصیلی افراد در مناطق مورد مطالعه، می‌توان دریافت که وضعیت امنیت در پیوند با وضعیت تحصیلی شهروندان در مناطق چهار و یک به مراتب بهتر از وضعیت مناطق دو و سه است.

جدول ۱۶. میانگین احساس امنیت در پارکها به تفکیک میزان تحصیلات

تحصیلات	زیر دیپلم و دیپلم	فوق دیپلم و لیسانس	فوق لیسانس و بالاتر	کل
میانگین احساس امنیت	۳/۳۲ از ۵	۳/۵۹ از ۵	۲/۸۷ از ۵	۳/۲۶

مأخذ: نتایج حاصل از پرسشنامه، ۱۳۹۱

جدول ۱۷. سنجش معناداری تفاوت احساس امنیت در پارک بر حسب تحصیلات با استفاده از آزمون کروسکال والیس

تفاوت احساس امنیت در پارک	آماره chi-square	درجه آزادی df	سطح معنی داری Sig
بر حسب سن	۲۲۳/۶۰۳	۳	۰/۰۰۳

مأخذ: نتایج حاصل از پرسشنامه، ۱۳۹۱

ه) «به نظر می‌رسد بین احساس امنیت شهروندان در پارکها و میزان تمایل برای حضور مجدد آنها در پارکها رابطه وجود دارد»

برای آزمون فرضیه مورد نظر که در جدول (۱۸) نمایش داده شده است، از ضریب همبستگی اسپیرمن-که به ضریب همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن نیز معروف است- استفاده شد که نتایج آن به شرح جدول زیر است:

جدول ۱۸. بررسی رابطه بین احساس امنیت شهروندان در پارکها و میزان تمایل آنها برای حضور مجدد در پارک

آزمون آماری	متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معنا داری Sig
اسپیرمن (Spearman)	مستقل	۰/۷۳۸**	<۰/۰۰۱
	وابسته		

** هم بستگی در سطح خطای ۰/۰۱ معنادار است

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۱

نتایج حاصل از آزمون شدت همبستگی اسپیرمن که در سطح معنی داری ($\text{Sig} < 0/001$) است، نشان می‌دهد که بین دو متغیر احساس امنیت شهروندان و تمایل آنها به حضور مجدد در پارکها رابطه معناداری وجود دارد. همچنین ضریب همبستگی بین دو متغیر برابر با ۰/۷۳۸ است که با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ می‌توان گفت بین احساس امنیت و تمایل به حضور در پارکها رابطه در حد قوی و مثبت وجود دارد. طبق جدول تقاطعی محاسبه شده می‌توان گفت با افزایش احساس امنیت شهروندان، تمایل آنها برای حضور مجدد در پارکهایی که از نظر امنیت در سطح بالاتری قرار دارند، نسبت به سایر پارکهای منطقه افزایش می‌یابد.

در این میان نتایج جالبی که به دست آمد، نشان می‌دهد که بیش‌ترین آمار افرادی که تمایل کم‌تری به حضور مجدد در آینده در پارک‌های مجاور را داشتند، مربوط به پارک‌هایی چون شفق، شیخ‌آباد، شادی، حریم راه‌آهن و جواد الائمه بودند که تقریباً تمام آن‌ها در محلات فقیرنشین منطقه (به لحاظ اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی)، مانند شیخ‌آباد، شادقلی‌خان، قلعه کامکار و جوادالائمه (منطقه ۲) قرار دارند. در نقطه‌ی مقابل، بیش‌ترین افرادی که تمایل به حضور مجدد در پارک را داشتند، از مناطق ۱، ۴ و پارک‌هایی چون پارک امام‌علی، گل‌ها، امام‌رضا، ولایت، طالقانی، و فدک است که وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بهتری نسبت به سایر نقاط منطقه دارد و به نسبت از وضعیت امنیتی مناسب‌تری برخوردار است.

جدول ۱۹. میزان تمایل به حضور شهروندان منطقه در پارک‌ها

کل	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	احساس امنیت		تمایل زیاد به حضور مجدد
						فراوانی	درصد	
۱۸۲	۰	۰	۵	۱۰۱	۷۶	فراوانی	بسیار کم	
۱۱/۸	-	-	۲/۲	۳۲/۸	۳۵/۷	درصد	بسیار کم	
۲۷۰	۰	۹	۶	۱۲۳	۱۳۲	فراوانی	کم	
۱۷/۶	-	۲/۱	۲/۶	۳۹/۹	۶۲	درصد	کم	
۲۲۴	۳۲	۶۰	۶۹	۵۸	۵	فراوانی	متوسط	
۱۴/۶	۹/۱	۱۳/۹	۲۹/۹	۱۸/۸	۲/۳	درصد	متوسط	
۴۱۲	۱۰۶	۲۱۶	۷۴	۱۶	۰	فراوانی	زیاد	
۲۶/۸	۳۰/۱	۵۰	۳۲	۵/۲	-	درصد	زیاد	
۴۴۸	۲۱۴	۱۴۷	۷۷	۱۰	۰	فراوانی	خیلی زیاد	
۲۹/۲	۶۰/۸	۳۴	۳۳/۳	۲/۲	-	درصد	خیلی زیاد	
۱۵۳۶	۳۵۲	۴۳۲	۲۳۱	۳۰۸	۲۱۳	فراوانی	کل	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد	کل	

مأخذ: نتایج حاصل از پرسشنامه، ۱۳۹۱

نتیجه‌گیری

شهر، محیطی است با گوناگونی بسیار، امکانات کم یا بیش‌تر، پارک و بوستان‌ها، محله‌های پهن و باریک و با خیابان‌ها و گذرگاه‌های مختلف که با پیوند فضای اجتماعی با محیط زندگی، نقش بسزایی در هویت‌بخشی و احساس آرامش به شهروندان دارد. فضاهای شهری به‌عنوان تجلی‌گاه کالبدی شهر، باید نیازهای اجتماعی شهروندان را برآورده کند و بسترهای لازم را در دسترسی و تأمین خدمات مورد نیاز استفاده‌کنندگان فراهم سازد و شرایطی را به‌وجود آورد تا شهروندان از فضاهای

مختلف شهری لذت ببرند. مقوله‌ی امنیت و توجه به ابعاد مختلف آن، یکی از مهم‌ترین موارد مورد توجه در این زمینه است که می‌تواند ارتباطات اجتماعی بین افراد یک اجتماع را وسعت داده و سرمایه‌ی اجتماعی عظیمی را که خود عاملی جهت ثبات، آرامش و لذت از فضاهای مختلف شهری است، به‌وجود آورد.

نتایج تحقیق حاضر، موضوع امنیت در پارک‌های شهری را - به‌عنوان یکی از مهم‌ترین فضاهای شهری عمومی که می‌تواند نقش بسیار مهمی در نشاط و شادابی یک جامعه داشته باشد - در شهر بزرگ قم (چهار منطقه موجود) مطالعه و بررسی کرده است. نتایج این تحقیق که کاملاً در ارتباط با ساختارهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و قومی این چهار منطقه است، قابل تأمل بوده است؛ مناطق چهار و یک به دلیل برخورداری از شرایط تحصیلی، شغلی، درآمدی و...، احساس امنیت نسبتاً مناسبی در مقایسه با مناطق دو و سه دارد.

نتایج تحقیق حاضر در راستای اهداف مطرح شده و فرضیات موجود نشان می‌دهد که ساکنین مناطق دو و سه به‌ویژه منطقه‌ی دو را افرادی مهاجر با ریشه‌های غالباً روستایی تشکیل می‌دهند که بسیاری از آن‌ها هنوز غرق در افکار روستایی خود بوده، در غالب موارد به ابعاد شهرگرایی و فرهنگ شهرنشینی کم توجه هستند. نتیجه چنین روندی در منطقه دو و سه، وضعیت نابسامان امنیت شهری در فضاهای عمومی آن (پارک‌ها) است که موجب نارضایتی غالب شهروندان و خانوارهای مورد مطالعه نسبت به وضعیت امنیتی آن شده است. هم‌اکنون وضعیت مصرف و توزیع مواد مخدر، مهم‌ترین مشکل مناطق چارگانه‌ی شهر قم است که جدا از اختلافات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مناطق، در هر چهار منطقه به‌صورت مشترک به‌عنوان مهم‌ترین عامل تهدید امنیت عمومی شهروندان استفاده کننده از پارک‌ها اعلام شده است.

همچنین با مطالعات صورت گرفته مشخص شد که شهروندان منطقه‌ی دو و سه به علت مواردی چون وجود درصد بالایی از قومیت‌ها (ترک، کرد، لر، فارس، قورچانی، لک، افغانی، عرب و...)، تداخل و ناهمگونی اجتماعی - فرهنگی که در بسیاری از موارد، همین عوامل زمینه‌ساز درگیری‌های دسته‌جمعی و ناامنی‌های گسترده به‌ویژه در فضاهای عمومی مورد استفاده مردم می‌شود، احساس امنیت کم‌تری در پارک‌های مورد مطالعه دارند؛ درحالی‌که شهروندان مناطق یک و چهار از این نظر در شرایط مطلوبی به سر می‌برند.

این عوامل منجر شده که امروزه بیش‌ترین آمار افرادی که تمایل کم‌تری به حضور مجدد در پارک‌ها را داشته باشند، مربوط به پارک‌هایی چون شفق، شیخ‌آباد، شادی، حریم راه‌آهن و جواد الائمه باشند که تقریباً تمام آن‌ها در محلات فقیرنشین منطقه (به لحاظ اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی)، مانند شیخ‌آباد، شادقلی‌خان، قلعه‌کامکار و جوادالائمه (منطقه ۲) قرار دارند. در مجموع متوسط میزان امنیت کل پارک‌های مورد مطالعه در چهار منطقه‌ی شهر قم، ۳/۲۶ از ۵ است. از آنجایی‌که این میزان از عدد ۳ بالاتر است، می‌توان گفت که میزان امنیت در پارک‌های شهر، متوسط تا زیاد است. در

این ارتباط میزان امنیت منطقه ۱، ۳/۷۹، منطقه ۲، ۲/۵۹، منطقه ۳، ۲/۸۱ و منطقه ۴، ۳/۸۳ است. نتیجه‌ای که از ارقام فوق می‌توان دریافت کرد، این است که بنا بر مجموع مطالعات صورت گرفته، میزان احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری (پارک‌ها) در منطقه دو شهر قم، کمترین میزان و احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری (پارک‌ها) در منطقه چهار، بیش‌ترین را دارد.

منابع

- ۱-آبادینسکی، هوارد. ۱۳۸۲. جامعه‌شناسی مواد مخدر. ترجمه محمد علی زکریایی. چاپ اول، تهران، انتشارات پژوهشکده ملی مطالعات مواد مخدر.
- ۲-افتخاری، اصغر. ۱۳۸۰. ساخت اجتماعی امنیت، فصل‌نامه دانش انتظامی، سال سوم، شماره چهارم، تهران.
- ۳-افروغ، عماد. ۱۳۷۷. فضا و نابرابری اجتماعی، ارائه‌ی الگویی برای جدایی‌گزینی فضایی و پیامدهای آن. چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس.
- ۴-بوآندیا، فرناندو گومز. ۱۳۸۰. جرائم شهری؛ گرایش‌ها و روش‌های مقابله با آن‌ها. ترجمه از فاطمه گیوه چیان. چاپ اول، تهران، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- ۵-پیران، پرویز. ۱۳۸۴. شهرشناسی در ایران، پایان تاریخ و شروع فصلی جدید. تهران، خانه هنرمندان ایران.
- ۶-تقوایی، مسعود؛ اصغر ضرابی و بهنام مغانی رحیمی. ۱۳۸۸. بررسی عوامل مؤثر بر میزان جرم در مناطق مختلف شهر شیراز، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۴۸، صفحات ۴۱-۱.
- ۷-زیاری، کرامت‌اله، حافظ مهدنژاد و فریاد پرهیز. ۱۳۸۸. مبانی و تکنیک‌های برنامه‌ریزی شهری. چاپ اول، انتشارات دانشگاه بین‌المللی چاه بهار.
- ۸-سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهری قم. ۱۳۹۱.
- ۹-سازمان مسکن و شهرسازی استان قم. ۱۳۷۷. مطالعه شاخص‌های مسکن، جمعیت، مهاجرت و حاشیه‌نشینی در شهر قم.
- ۱۰-شهرداری قم. ۱۳۹۱.
- ۱۱-صالحی، اسماعیل. ۱۳۸۶. نقش برنامه‌ریزی و طراحی محیطی در پارک‌های شهری امن، مجله شهرداری‌ها، شماره ۲۴، ماه‌نامه ۸۶، تهران.
- ۱۲-عمید، حسن. ۱۳۴۵. فرهنگ عمید. تهران، جلد اول، چاپ دوم، انتشارات جاویدان علمی.
- ۱۳-فرید، یداله. ۱۳۶۸. جغرافیا و شهرشناسی. انتشارات دانشگاه تبریز.
- ۱۴-مجنونیان، هنریک. ۱۳۷۴. مباحثی پیرامون پارک‌ها، فضای سبز، تفرجگاه‌ها. تهران، حوزه معاونت خدمات شهری سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران.
- ۱۵-معین، محمد. ۱۳۶۰. فرهنگ معین. تهران، جلد اول، چاپ چهارم، انتشارات امیرکبیر.
- ۱۶-مهدی، علی. ۱۳۹۰. بررسی و تحلیل سلامت زیست و دسترسی به شاخص‌های سلامت در محلات حاشیه‌نشین (مورد: محله شادقلی‌خان شهر قم)، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده جغرافیا.
- ۱۷-نویدینیا، منیژه. ۱۳۸۹. اولویت امنیتی شهروندان در مناطق مختلف شهر تهران، فصل‌نامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال دوم، شماره دوم، صفحات ۹۹-۸۷.

18. Abdul Malek, Nurhayati and Maipan Manohar. 2009. Visitors Perception on Vandalism and Safety Issues in a Malaysian, Theoretical and Empirical Researches in Urban Management, No. 4(13) / November 2009.
19. Alizadeh, Hooshmand. 2007. Changes of Conceptions of Women's Public Space in Kurdish City. *Cities*, Vol. 24, No. 6, pp: 410–421.
20. Al-Ahmadi, Khalid, See, Linda, Heppenstall, Alison, Hogg, James. 2009. Calibration of a fuzzy automata model of urban dynamics in Saudi Arabia, Journal Homepage: www.elsevier.com/locate/eco-com, pp 80-101.
21. Ardalan, N. 1980. Places of Public Gathering. In *Places of Public Gathering in Islam*, L Safran (ed.), pp.5–16. Aga Khan Award for Architecture, Philadelphia.
22. Atkinson, R., and Blandy, S. 2005. Introduction: International Perspectives on the New Enclavism and the Rise of Gated communities. *Housing Studies*, 20(2), 177e186.
23. Bell, Wendy. 1998. Women and Commiunity Safety, Planing Associates South Australia, No. 20.
24. Brownlow, Alec. 2004. A Geography of Mens Fear, Departement of Geography and Urban Studies, Temple University, Philadelphia A review, www.elsevier.com
25. Buftington. J., Aaron. 1997. An Assessment of Urban Park Values and Residential Properties Utilizing GIS in Rochester, Minnesota.
26. Dick, Robert. 2008. Royal Astronomical Society of Canada Guidelines for Outdoor Lighting in Urban Star Parks (RASC-USP-GOL).
27. Gobster, A., Paul. 2002. Managing Urban Parks for a Racially and Ethnically Diverse Clientele, USDA Forest Service North Central Research Station Chicago, Illinois, USA Leisure Sciences, 24:143–159, 2002.
28. Hiebert, Ray E. 2005. Commentary: New Technologies, Public Relations, and Democracy. *Public Relations Review* 31(2005): 1–9.
29. Hiborn, Jim. 2009. Dealing with Crime and Disorder in Urban Parks, U.S. Department of Justice Office of Community Oriented Policing Services, center for problem-oriented policing. No. 9.
30. Jacobs, J. 1981. *The Death and life of Great American Cities*, New York, NK: vintage book.
31. More, Thomas. 1989. Factors Affecting the Productivity of Urban Parks, United States Department of Agriculture, Forest Service, Northeastern Forest Experiment Station, Research Paper NE-630.
32. Rabare, Rose Susan. Okech, Roslyne and George Mark Onyango. 2009. The Role of Urban Parks and Socio-economic, Development (Case Study: Kisumu Kenya), No. 33(12) / August 2009.
33. Rangwala, S.C. 1998. *Town Planning Charater* Publishing House, India.
34. Walzer, M. 1986. Pleasures and Costs of urbanity. *Dissent*, 33(4). pp: 470-475.